

Den eviga frågan om talang

Enligt specialidrottsförbundens företrädare är träningsviljan och miljön viktigast för att bli bra i idrott. Talang har också betydelse men det saknas säkra kriterier för att identifiera talanger. Trots det läggs stor möda på att hitta naturliga begåvningar.

EN AV KVÄLLSTIDNINGARNA presenterade nyligen en undersökning från TT som visar att spelare födda på första halvan av året är överrepresenterade i herrfotbollens allsvenska och herrishockeyns elitserie. Några spelare får uttala sig. De tror att de som är födda tidigt på året har ett mentalt försprång, att de förstår sammanhangen fortare och så vidare.

Det här är bara ett exempel på artiklar och notiser som ganska ofta förekommer i medierna. Områden som talang och talangutveckling, tidig specialisering tycks alltid vara aktuella. I de stora mästerskapen som till exempel OS, VM och EM jämförs de svenska deltagarnas insatser med andra länders, både vad gäller resultat och organisering. Det framförs många åsikter om hur svensk idrott ska göra för att uppnå en tätplats på den internationella arenan. Den ena sidan är övertygad om att det krävs en tidig idrottsdebut och att verksamheten ska bygga på tidig och intensiv träning: "Att säga nej till detta är att säga nej till medaljerna." Den andra sidan dömer ut det synsättet och anser att det är fel att gallra ut barn i tioårsåldern. De menar i stället att det handlar om att "behålla så många som möjligt så länge som möjligt." Men egentligen finns ingen samlad kunskap om talangverksamheten inom den svenska idrotten.

Studie om talangverksamhet

Denna artikel bygger på en del av en nyligen genomförd studie om specialidrottsförbundens talangverksamhet. Syftet med hela studien var att kartlägga förbundens strategier för att identifiera och utveckla talanger. Tre huvudområden studerades: förbundens syn på talang, synen på talangidentifikation och synen

på talangutveckling. Här redovisas det första huvudområdet – specialidrottsförbundens syn på talang.

Intervjuer genomfördes med företrädare för 16 olika specialidrottsförbund. Förbunden valdes utifrån ett antal kriterier för urval av förbund. I studien ingår lag- respektive individuella idrotter, idrotter med "långa karriärer" (till exempel skytte), idrotter med tidig internationell genombrottsålder, estetiska idrotter, idrotter med många kvinnliga respektive manliga utövare, små respektive stora idrottsförbund samt idrotter där Sverige har eller har haft stora internationella framgångar. Förbunden utsåg den person som ska föra respektive förbunds talan. De utvalda idrotterna var badminton, basket, bordtennis, brottning, handboll, fotboll, friidrott, gymnastik, innebandy, ishockey, klättring, längdskidåkning, orientering, simning, sportskytte och volleyboll.

Forskarna oense

Bloom definierar talang som "unusually high level of demonstrated ability, achievement or skill" men menar att en lärandeprocess i en stödjande miljö är viktigare (1). Ericsson menar att en talang i första hand är ett resultat av en stor mängd fokuserad träning, i form av "deliberate practice" – en planlagd, målmedveten träning (2,3). Han anser att det krävs ett minimum av tio år eller tiotusen timmar av intensiv träning innan utövare vinner internationella tävlingar. Detta synsätt har en mycket stark ställning inom forskningen och inom idrotten, även i Sverige. Många idrottsföreträdare ser detta perspektiv som det enda och hävdar att forskningen visar att så är fallet.

PG Fahlstrom
Lektor

Institutionen för pedagogik,
psykologi och idrottsvetenskap,
Linnéuniversitetet

Men det finns andra som anser att det saknas ett tydligt stöd i forskningen för att en tidig specialiserad och systematisk träning är den bästa vägen, samtidigt som de också menar att det krävs en stor mängd träning för att utveckla talangen. Côté och hans kollegor använder uttrycket ”deliberate play” och menar att man, genom en lekfull och spelliknande träning, bör pröva fler idrotter. De framhåller att detta upplägg tycks vara lika effektivt för att utveckla talang. Dessutom menar de att det leder till färre skador och ett bestående idrottsintresse hos dem som väljer att inte satsa på en elitidrottskarriär (4,5).

I en nyligen publicerad avhandling har Henriksen visat på träningsmiljöns betydelse. I det han kallar ”talangutvecklingens ekologi” påvisar han betydelsen av ett flertal miljöfaktorer som till exempel träning tillsammans, en nära relation mellan äldre och yngre utövare, erfarenhetsutbyte och samarbete mellan tränarna, sammanhållning, stöd från familjen, utrymme för spontanidrott och en senare specialisering genom att vara aktiv i fler idrotter (6).

Även i en svensk kontext har ett tidigt urval och en tidig specialisering ifrågasatts. Rolf Carlsons forskning indikerade att man bör låta så många ungdomar vara med så länge som möjligt: ”Möjligheterna att före eller under puberteten göra en riktig prognos om framgång i vuxen ålder tycks vara mycket små.” I studien poängteras att det inte finns några samband mellan tidig fysisk mognad och senare fysisk kapacitet (7).

Även Tomas Peterson har uppmärksammat problematiken med att identifiera talanger. Precis som Carlson kunde Peterson visa, att ett tidigt födelsedatum är gynnsamt för att bli uttagen till olika matcher, läger och samlingar. Peterson menar att skillnaden mellan de som är födda på första halvan av året och resterande är högst betänklig. Flickornas uttagningar präglas inte av detta i samma utsträckning som pojkarnas. Peterson fastslår att man genom fotbollens selektion trots ambitionen att finna talang i själva verket gynnar de tidigast utvecklade, oftast de tidigast födda: ”Problemet är således att man letar efter talang men finner fysiskt mognad.”(8)

Förbundens syn på talang

Vad innebär det att vara eller ha talang? Intrycket är att förbunds företrädarna tycker att det är ett komplicerat begrepp. Svaren blir ofta försiktiga och funderande. Vi talar om The Billion Dollar Question.

Överlag visar resultatet av intervjuerna att de flesta förbunden anser att egenskaperna *medfödd talang*, *miljö* och *träning* har betydelse. Några av förbunden menar att det medfödda är av stor betydelse medan andra inte anser att det spelar speciellt stor roll. Flera företrädare menar att den viktigaste talangen är viljan och drivkraften att träna hårt och att det är medfött.

”Så talangen är mångfacetterad helt klart, fysiskt, mentalt, vilken drivkraft man har, hur man pallar träning utan att gå sönder, om man går sönder är man nog driven att komma tillbaka fort och göra det man skall när det gäller ’rehabträning’ och sådär.”
(Friidrott)

”Vi tror ju inte så mycket på det genetiska om man säger så, det är klart att allting går ju att lära sig om man bara är intresserad å brinner för det.” (Fotboll)

Det är viktigt att ha medfödd talang, men de allra flesta förbunden framhåller dock att det medfödda är av mindre betydelse än det som uppnås genom långvarig träning.

”I vår sport är träningsviljan, vilja att lyckas det viktiga. Därför är det mycket svårt att utesluta någon på grund av bristande talang. I vår sport kan man kompensera dina lite sämre sidor genom att vara jättebra på andra.” (Badminton)

Dessutom är det svårt att se vad som är medfött eller tidigt utvecklat.

”Du har lite med dig innan födseln, det tror jag. Men du kan bli påverkad av din närmiljö, det tror jag, mamma, pappa, kompisar. Sen efter det blir det i en förening för där kommer du att spendera väldigt mycket tid.” (Ishockey)

I samtliga intervjuer framhålls att miljön är av stor betydelse. Flera förbund nämner faktorer som till exempel en stödjande förening med bra tränare och att det finns föredömen i träningsgruppen. Samma uppfattning framförs av andra förbund.

”Ta systrarna Eldebrink, de valde rätt föräldrar, valde rätt postnummer för i Södertälje fanns det en positiv basketmiljö. Sanna och Jenny Kallur kunde inte bli lika bra i basket i Falun men hade ungefär samma familjebakgrund. Två tvillingpar med unik idrottsbakgrund. Det finns baskettalanger, idrottstalanger, överallt men de måste växa upp på rätt ställe: bor man i Södertälje blir det i basket men i Tärnaby blir det slalom.” (Basket)

Om man finns i rätt miljö eller byter till en god miljö så kan det ha avgörande betydelse.

”Men det som kan påverkas mest är att sätta spelaren i en miljö med bra seriösa kompisar omkring sig, som tränar bra, som snackar pingis på ett bra sätt och som påverkar den här spelaren.” (Bordtennis)

I intervjuerna betonas även betydelsen av rätt inställning. Där förekommer uttryck som ”attityd, ambition, commitment, vilja” och så vidare.

”Man måste ha karaktär – inre drivkraft... och förmåga att vara i ett kollektiv – det är ju en lagsport.” (Basket)

”Drivet måste finnas där. Det ser jag. De som har blivit bäst är de som har tränat för det, de som har bestämt sig. Det finns en bra beskrivning: man lever som skytt 24/7. Det är skyttet som går först.” (Skytte)

Sammantaget visade svaren att det, eventuellt, finns något som är talang men att denna talang är mer eller mindre viktig. Den utvecklas genom långsiktig träning, en långsiktighet som kräver stor vilja och ambition. Denna vilja förstärks och bevaras lättare om idrottaren finns i en miljö som stimulerar till ambitiös träning.

Motsägelsefull talangjakt

Den bild som framträder i intervjuerna stämmer väl med Bloom som menar att en lärandeprocess i en stödjande miljö är viktigare än medfödd talang (1). Förbunden betonar både långsiktig träning och en stödjande, stimulerande miljö.

Om svaren ställs mot Ericssons (2,3) och Cotés (4,5) perspektiv så kan det konstateras att specialidrottsförbundens företrädare delar uppfattningen att det visst kan vara viktigt att ha talang men att det därefter handlar om ett långsiktigt arbete. Deras utsagor ligger ofta närmare Cotés perspektiv då de betonar en senare specialisering och mera lekfull träning.

I resonemanget om vad som är talang märks tydligt att de flesta förbunden ligger väl i linje med vad forskningen tagit upp som betydelsefullt. Förbundens ambition att tillgodogöra sig relevant forskning kan ge goda effekter på lång sikt. Det är viktigt att förbunden själva verkligen sätter sig in i forskningen på området, bygger upp egen kunskap och försöker att själva ta sina

Vem har talang? Den frågan tycks väldigt svår att besvara.

Referenser

1. Bloom, B.S. Developing talent in young people. 1985.
2. Ericsson, K. A. m.fl. Psychological Review, 1993, (100) 3: 363-406 44.
3. Ericsson, K.A. m.fl. Harvard Business Review, Jul/Aug 2007. (85) 7/8: 114-121.
4. Côté, J. m.fl. From play to practice: A developmental framework for the acquisition of expertise in team sport. I Starkes, J. & Reicsson, K. A. (Red) Recent advances in research on sport expertise. 2003.
5. Côté, J. m.fl. Youth involvement in sport. I Crocker, P. (Red.) Introduction to sport psychology: A Canadian perspective. 2007.
6. Henriksen, K. The Ecology of Talent Development in Sport: A Multiple Study of Successful Athletic Talent Development Environments in Scandinavia. 2010.
7. Carlson, R. Vägen till landslaget, En retrospektiv studie av framgångsrika ungdomar i sju idrotter. 1991.
8. Peterson, T. Selektions- och rangordningslogiker inom svensk ungdomsfotboll. www.idrottsforum.org. 19 augusti 2008.
9. Brown, J. Sports Talent, How to Identify and Develop Outstanding Athletes. 2001.

Kontakt

pergoran.fahlstrom@lnu.se

beslut på så god grund som möjligt.

Däremot väcker svaren en del andra funderingar. Förbunden lägger stor vikt vid att finna talangerna tidigt trots att de överlag anser att talang inte är så viktigt, att det är svårt att se dessa talanger tidigt och att de inte har några säkra kriterier att utgå från vid talangidentifiering. Det är motsägelsefullt och frågan är: Varför lägger man så mycket tid på att finna talanger om talangen inte är så viktig?

En annan intressant notering är att förbunden ofta beskriver talangerna som unika. De utvecklas i olika takt, de har olika styrkor och svagheter som tillsammans gör dem framgångsrika. Ändå verkar de flesta vilja skapa en generell talangmodell, en talangtrappa som alla ska gå. Även det verkar paradoxalt. Varför försöker man skapa generella modeller för att finna unika personer?

Ta olika vägar till Rom

Alla tycks vara överens om att det krävs mycket träning under lång tid för att utveckla den talang, den potential, idrottaren har. Denna talang är inte det avgörande. Man skulle kanske kunna likna den vid en koefficient, en konstant, som multipliceras med den träning som han eller hon genomför. Men då återstår ändå frågorna: Vad ska ingå i träningen? Hur ska den organiseras?

Ofta tas exempel också från andra områden. Bloom beskriver exempelvis hur framgångsrika musiker, akrobater och schackspelare inlett organiserad träning redan vid 5-6 års ålder (1). Men visst finns det skickliga utövare som gått andra vägar. Många skickliga rockmusiker är självlärda. De har visserligen tränat gitarr i många timmar men inte i planlagd organiserad form. De har istället tränat själva eller tillsammans med musicerande kamrater och härmat sina idoler och förebilder. De bästa utövarna inom skateboard och snowboard är extremt skickliga men har ofta enbart tränat tillsammans med andra. De har övat i timmar, observerat, improviserat, filmat, analyserat och härmat. Det handlar om enormt många timmar av avancerad träning men det kan inte kallas *deliberate practice* eftersom det oftast handlar om lekfull, helt deltagarstyrd aktivitet. Vi borde kanske modifiera den gängse bilden

och konstatera att det krävs omfattande träning men att den kan utformas på olika sätt.

I argumenteringen för tidig specialiserad träning ligger antagandet att det är en fördel om man kan genomföra de träningsstimmar som krävs i så unga år som möjligt så att man blir bra tidigt. Men det kan man verkligen också ifrågasätta. Forskningen visar inte att man blir bättre för att man slagit igenom tidigt eller att de största talangerna slår igenom först. Brown sammanfattar väldigt effektivt:

”Det kommer alltid att finnas barn som är bättre än andra barn i samma ålder men det indikerar inte något annat än att de är bättre än andra barn i samma ålder vid den specifika tidpunkten.” (9)
(författarens översättning)

I diskussioner kring olika träningsupplägg används ibland uttrycket att ”alla vägar bär till Rom men jag kan en”. Men det innebär ju då också att bara de som gillar den vägen ska känna sig kallade. Om man vill att många ska ha möjlighet att komma till Rom så måste man kanske låta dem ta olika vägar.

I den ständigt pågående debatten om ungdomsidrott och talangutveckling anför många att vår verksamhet borde se ut som de gör i de starka idrottsnationerna för att vi ska bli lika konkurrenskraftiga. Dessa nationer har dock ofta många fler utövare att välja mellan och ser det inte som ett problem att bedriva en verksamhet som leder till att man förlorar många på vägen. Dessutom måste vi i förhållande till de framgångar vi vill ha ställa oss frågorna: Hur vill vi att vår svenska idrott ska se ut? Vilket pris vill vi betala för internationella framgångar? Hur vill vi att våra barns idrott ska se ut?

Det som studeras i detta projekt är förbundens perspektiv. Hur klubbarna ser på detta område vet vi inte. En intressant fortsättning på studien skulle därför vara att gå vidare på regional och lokal nivå. Hur bedrivs verksamheten där? Vilka värderingar och attityder styr verksamheten? Finns det klubbar eller framgångsrika miljöer där idrott utifrån mottot ”så många som möjligt så länge som möjligt” kan fungera tillsammans med en framgångsrik resultatnriktad talangverksamhet? Det är bara några frågor som väckts under arbetet med denna studie.